

PRIKAZI

IVAN ZAJC — ZBORNİK RADOVA,
JAZU i MZMA, Zagreb, 1982.

Naša kulturna javnost odužila se na različite načine, dostojno hrvatskom skladatelju Ivanu Zajcu uz 150. obljetnicu njegova rođenja. Obljetnica je bila zgodna prilika i povod za to, a sve započeto trebalo bi nastaviti. Iako je o Zajcu mnogo rečeno i napisano, još se o njemu ima što reći, pogotovo još se ima Zajčeva što čuti. Tolika njegova djela još su nam uvijek samo po naslovu poznata, a u obnovljenoj izvedbi mnoga bi, čini mi se, bila pravo otkriće sakrivenog blaga, kao što se s nekima i pokazalo, npr. s oratorijem *Prvi grijeh* i operetom *Gospođe i hnsari*.

Rijetko su kad JAZU i MZMA (i bilo koja druga ustanova) bili tako ažurni kao ovom prilikom; naime, gotovo u isto vrijeme, ili koji dan kasnije, dok se je u Zagrebu 10. i 11. prosinca 1982. održavao znanstveni skup u povodu 150. obljetnice rođenja Ivana Zajca izišao je zbornik radova s toga skupa. Zbornik je uredio član suradnik Razreda za muzičku umjetnost JAZU Lovro Zupanović. Trinaest radova o Zajcu naših muzikologa i ostalih glazbenika različitih profila približuju nam, osvjetljavaju i tumače Zajčev život i djelo.

Sve ovo vezano uz 150. obljetnicu doživljavamo kao *Zajčevu renesansu*, i upravo to je naslov prvog priloga Borisa Papandopula. Zapravo, taj autorov članak izišao je uz 100. obljetnicu Zajčeva rođenja, dakle prije 50 godina u zagrebačkim *Novostima* i on ga ovdje prilaze gotovo bez ikakve promjene. Na jednom mjestu piše Papandopulo: »Jugoslavenski su idealisti napokon uspjeli nagovoriti Zajca da se preseli u Zagreb i da tamo izvrši svoju veliku kulturnu misiju.«

Austrijanac Rudolf Flotzinger u svom članku *Ivan Zajc und das musikalische Wien um 1870.* više govori o glazbenim prilikama u Beču oko sredine XIX. st. nego o samom Zajcu. Pripominje da ga vrlo nepravедно Bücken u svojoj knjizi povijesti glazbe, kad govori o bečkoj operi i opereti XIX. st., i ne spominje. Sam se Flotzinger u svom članku služi i našim autorima, a Zajca uspoređuje s drugim značajnim operetnim skladateljima. Urednik u hrvatskom sažetiku kaže da ovaj članak ostavlja niz otvorenih pitanja, ali da je koristan i plodan građom o širem kontekstu i tematici u vezi sa Zajcom.

Naslov članka slovenskog povjesničara glazbe Dragotina Cvetka glasi *Situacija hrvatske in slovenske glasbe od 70-ih let 19. do drugega desetletja 20. stoletja*. S mnogo konkretnih podataka autor govori kako su u Hrvatskoj i Sloveniji problemi u to vrijeme srodni ili isti, ali su ih pratile različite okolnosti i zahtijevali su različit način rješavanja.

Slijedi zatim prilog, vjerojatno najboljeg poznavatelja Zajčeva života i djela, Huberta Pettana *Ivan Zajc — utemeljitelj i prvi ravnatelj zagrebačke opere*. Tko je čitao bilo što je Pettan napisao, može odmah znati s koliko je podataka, s kakvom točnošću i preglednošću pisan i ovaj članak.

Zdravko Blažeković piše o *Djelatnosti Ivana Zajca u okvirima Hrvatskog zemaljskog glazbenog zavoda*.

Na tu temu se mnogo pisalo. Blažekovićev se članak nadopunjuje sa Šabanovom knjigom *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, o kojoj govorim na drugom mjestu. U hrvatskoj glazbenoj kulturi HGZ je bitan i nezaobilazan faktor, a u povijesti HGZ i njegove glazbene škole, kao i u svim ostalim sferama hrvatskog glazbenog života, Zajčevo djelovanje je davalo i ostavilo bitan pečat.

Moram reći da sam članak Stanislava Tuksara *Premijere Zajčevih glazbeno-scenskih djela u Beču u ogledalu kritike* doživio kao svojevrsan hladan tuš; naime, držao sam da su Zajčeve operete bile od publike i pogotovo od kritike bolje prihvaćene. Doduše, Tuksar registrira pisanje tek malog broja ondašnjih bečkih publikacija, a bilo ih je i drugih bečkih i ostalih austrijskih. Osvrti navedenog tiska pisani su uglavnom odmah nakon izvedbe, prilično površno a i s očitom dozom antislavenskog stava; tu i tamo se primjećuje i ironija.

O Zajčevim solo-pjesmama Koraljka Kos je i ranije pisala. U ovom svom radu *Obrazac i manira u vokalnoj lirici Ivana Zajca — prilog vrednovanju njegove glazbe* ona proširuje temu. Pripomenuo bih da je izraz »trivijalan« u ovom relativno kratkom radu popraćenom s više notnih primjera, prejak i odviše čest; tako npr. samo u tekstu jedne stranice (117) upotrijebljen je 7 puta.

Zajc je bio dobar pijanist, a svirao je i violinu pa je zato za te instrumente adekvatnije i skladao. Hrvatski violončelist Milan Nagy piše o *Djelima Ivana Zajca za violončelo*, kojih je prema Pettanovu popisu iz 1956. četiri. U XIX. stoljeću malen je broj autora koji pišu za violončelo; zato Zajčeve skladbe zauzimaju važnije mjesto u razvoju naše glazbe nego bi to možda imale po svojoj objektivnoj vrijednosti.

Za članak Gorane Doliner *Glazbeni folklor u djelima Ivana Zajca* rekao bih da je odviše općenit. Zaključci pod konac članka ne slažu se baš s prijeloznenim u članku. Od svih tema, govoreći o Zajcu, ova je najdelikatnija. Zbog »pomanjkanja« nacionalnog u njegovoj glazbi bio je već za života napadan, a kasnije preučivan i obezvrjeđivan. Sve se to uglavnom gradilo na predrasudama bez temeljitijeg uvida i analize Zajčeva opusa pod tim vidom.

Sanja Majer-Bobetko govori o *Ivanu Zajcu u onovremenim i kasnijim izdanjima*, iz čega vidimo da, iako je Zajc bio ugledan i utjecajan, da su prema veličini opusa njegove skladbe relativno malo tiskane, izuzevši nekih, osobito muških zborova, koje su doživjele više izdanja. B. Širola je povodom 80. obljetnice Zajčeva rođenja zapisao: »Jedina je želja sijedom Maestru, da još za života čuje u kr. hrv. zemaljskom kazalištu ciklus svojih opera, a neke svoje još mile skladbe da izda tiskom.«

Prilog Dubravke Franković *Prema poznavanju odnosa Zajc — Kuhač. Ličnosti i zbivanja njihova vremena* i Marije Janaček-Buljan *Korespondencija Zajc — Kuhač* nadopunjuju se. Kao kuriozum spomenuo bih da je u kritici opere *Armida* Kuhač među ostalim napisao: »Zajčeva opera 'Armida' po mom je osvjedočenju najbolje njegovo djelo, smatrajući ju iz čisto glazbenog gledišta te ne gledajući na narodni joj izrazaj«. On dalje navodi zašto je smatra takvom. Jednom zgodom čestitajući Zajcu, želeći mu zdravlje i snagu za daljnje stvaranje Kuhač piše: »Kao komponist je Ivan pl. Zajc gigant hrvatskoga naroda, a čini mi se, da će to ostati i za sva vremena«. Evo odlomka iz jednog Zajčeva pisma upućena Kuhaču: »Sada se kačem da sam prerano došao u Zagreb na moja najljepša mlada muževna doba, ja sam morao ostati tamo gdje dobivao sam lijepe svote za svaki moj rad, i tu sada kao starac doći, i uživati u miru u našoj domovini zaslužene svote u tuđi da (?) ali nakon veliki svieta«. Pismo u istom stilu ide dalje; volio bih da ga Zajc nije napisao jer ga prilično prizemljuje.

Lovro Županović, također odličan poznavalac Zajčeva vremena i opusa, u svom prilogu *Značenje Ivana Zajca u hrvatskoj glazbenoj kulturi njegova vremena i danas te mjesto u evropskoj glazbi* na neki način sintetizira sve prije rečeno o Zajcu, dokumentirano ispravljajući i nadopunjuje neka ustaljena mišljenja o Zajčevu radu, mjestu i doprinosu hrvatskoj i evropskoj glazbi.

Svaki prilog ima svoj sažetak na jednom od velikih jezika; upotrijebljena literatura i bilješke donekade su nakon svakog pojedinog članka. Notne priloge, ukoliko nisu fotokopirani, ispisao je H. Osmanagić dok je tehnički i korektorski dio posla, ovog inače tehnički jednostavnog — da ne kažem skromnog — izdanja (što se tehnike tiska tiče) obavio Stanislav Tuksar. Zbornik ima 310 stranica gustog tiska, a izišao je u nakladi od samo 500 primjeraka.

Nadam se da će ovaj Zbornik doći u ruke svima zainteresiranima, a novi rezultati u njemu priopćeni (i u drugim specijalnim radovima o Zajcu) malo po malo pretočiti se u opće povijesti naše i svjetske glazbe.

Petar Zdravko BLAJIĆ

Vladimir Fajdetic: **FRANJO KREŽMA**, Hrvatski violinski virtuoz XIX. stoljeća u svom i našem vremenu (Osijek, 1982)

Trudom Vladimira Fajdetića (1924. — 1981.), dugogodišnjeg revnog suradnika *Sv. Cecilije*, osvjetljen je još jedan lik iz hrvatske glazbene prošlosti. To je dosada najpotpuniji prikaz života i djelovanja Franje Krežme (1862. — 1881.), rano preminulog hrvatskog umjetnika. Knjiga je trebala izaći o stotoj obljetnici njegove smrti kad je u Osijeku, umjetnikovu rodnom gradu, održan »Krežmin memorijal«. Izašla je iz tiska, nažalost, sa zakašnjenjem pa je ni njen autor nije dočekao. Izdala ju je Zajednica kulturnih djelatnosti općine Osijek, a tiskala sveučilišna naklada »Liber« u Zagrebu.

U svom radu pisac je krenuo od prikaza Franje Ksavera Kuhača¹ i Antonije Kassowitz-Cvijić². Dopunio ih je novim podacima, a neke je pogrešne ispravio. Pisac svojim tekstom povezuje u cjelinu niz citata iz Kuhačevih radova. Ti citati uglavnom donose domaće i strane (u hrvatskom prijevodu) kritike Krežminih nastupa. S obzirom na činjenicu da se radi (uglavnom) o reproduktivnom umjetniku iz prošlog stoljeća, pisac je bio prinuđen osloniti se na kritike suvremenika. Zbog brojnih citata knjiga sadrži velik broj rubnih bilježaka (420 na 132 stranice teksta!). One su tiskane posebno pa to otežava čitanje. Citati se u knjizi pojavljuju naizmjenice s biografskim podacima pa se tako (osim u Zaključku) Krežmina djelatnost ne razmatra u posebnom dijelu knjige. Mogući je bio i drugačiji pristup rasporedu gradiva: navođenjem kritika u posebnom poglavlju broj bilješki mogao se smanjiti. Bilješke su inače vrlo savjesno izrađene: neke od njih donose potrebne informacije o manje poznatim linčostima iz glazbenog života, a ponegdje se donosi čak i opis dvorana u kojima je Krežma nastupao!

Krežmin skladateljski opus prikazan je samo globalno, bez ulaznja u pojedinosti skladbi. Pisac je, pritisnut bolešću, užurbano radio, pa je tako valoriziranje Krežmina stvaralaštva ostalo zadatkom jedne posebne studije. U zaključku se pisac oslanja na radove o Krežmi L. Miranova. Ocjenu Krežmine djelatnosti završava riječima: »On se je potvrdio u krugu violinskih virtuozima i svojih kolega kao jedan od prvih (što su mu i oni sami priznavali), nemajući tu sreću da kao oni ostavi za sobom dulji trag u evropskoj glazbenoj reproduktivnosti, dok se u isto vrijeme kao skladatelj tek potvrđivao« (str. 132).

Knjiga je opremljena svim dodacima koji su potrebni studiji takve vrste: popisima izvora, svih dosada objavljenih radova o Krežmi, njegovih nastupa, njegovih djela i dr., a sadrži i bogat slikovni prilog. Između ostalog on sadrži faksimile kritika na stranim jezicima i nekoliko faksimila tiskanih i prepisanih Krežminih djela.

Možemo na kraju reći da će ovaj Fajdetićev prilog biti korisna dopuna istraživanju hrvatske glazbene prošlosti.

Nikša NJIRIĆ

¹ F. Kuhač: Franjo Krežma (izlazilo u nasavcima u »Hrvatskoj vili« u god. 1882 i 1883.

² A. Kassowitz-Cvijić: Franjo Krežma, guslač i komponista (»Vijenac«, 1925, V (5-6)).

MUZIKOLOŠKI ZBORNIK XVIII.

Filozofski fakultet, Ljubljana, 1982.

Odjel za muzikologiju Filozofskog fakulteta u Ljubljani već godinama izdaje Muzikološki zbornik. Pred nama je osamnaesti svezak što ga je uredio Andrej Rijavec. Sadržaj zbornika sastoji se od šest znanstvenih radova i rubrike o magistarskim radovima.

U Münchenu je 1972. izašla monografija Dragotina Cvetka *Jacobus Gallus. Sein Leben und Werk*. Prvi prilog ovoga sveska MZ rad je Theodore Strakove *Jakob Handl-Gallus und die böhmischen Länder* u kojem se detaljno govori o Gallusovom boravku u češkim gradovima i razlozima čestih promjena »radnog mjesta«.

Die Anfänge des deutschsprachigen Musiktheaters in Graz zwischen Publikumsnähe und Aufklärung je naslov članka Rudolfa Flotzingera. On uglavnom na temelju repertoara opere u Grazu izvodi zaključke kako je i zašto došlo do zamjene talijanskog ili francuskog jezika narodnim jezikom, odnosno zašto su se ti jezici tako dugo zadržali u opernoj glazbi.

Katarina Bedina raspravlja o *Klavirskim sonatama Franca (Francesca) Pollinija (1762-1846)*, Mozartova učenika čije skladbe znače početak upotrebe sonatne forme u slovenskoj glasovirskoj glazbi. Kuhač je do zadnjih dana prikupljao gradua za »Biografski i muzikografski leksikon« hrvatskih, slovenskih i srpskih muzičara. Leksikon je ostao nedovršen. Dubravka Franković piše o »Slovenskim glazbenicima« u gradi za »Biografski i muzikografski leksikon« Franje Kuhača.

Zofiju Helman iz Varšave zanima odnos *Intelekt und Phantasie in der Musik von Witold Lutoslawski*. Lutoslawski je, naime, više puta izjavio da je njegova glazba intelektualna, a da je intelekt i inače imao u glazbi ulogu »organizatora«.

Ernst Krenek proslavio je 1980. svoj osamdeseti rođendan; tom zgodom se mnogo govorilo o tom neumornom i plodnom suvremenom skladatelju i inače glazbenom radniku, ali po sudu autorice članka »Čaščen, a nezaželen...« Ernst Krenek danes — v luči dveh novejših orgelskih skladb Marije Bergamo. Bergamova govori o dvjema njegovim orguljskim skladbama iz 1979, o *Koncertu za orgulje i gudače* i *Koncertu za violinu i orgulje*. Na koncu zbornika donesena su dva prikaza magistarskih radova obranjenih 1980. i 1982. na Filozofskom fakultetu u Ljubljani.

Naslov rada Katarine Bedina jest *Glazbeno delo Franca Sturma (1910-1943)*, učenika Slavka Osterca i Aloisa Habija. Monika Katrin-Duh svoj rad *Simfo-*